

אמצעי תשלום

מושגי חובה

אמון חברתי

ההסכמה הכלל-חברתית הרווחת כי לאמצעי תשלום מסוים יש ערך, וכי אנשים אחרים יסכימו לקבל אותו בתמורה לסחורות, שירותים או התחייבויות, בהתאם לערך הנקוב בו.

סחר חליפין

השיטה ההיסטורית הראשונה של תשלום, המבוססת על החלפה ישירה של מוצר במוצר או שירות בשירות (בעלת ערך עצמי למוצרים). סבלה מבעיית "כפילות הרצונות", בעיית החלוקה וריקבון סחורות.

אמצעי תשלום פיזיים ומסורתיים: (שטרות ומטבעות)

שטרות ומטבעות פיזיים המונפקים ומגובים על ידי הבנק המרכזי והמהווים את המטבע החוקי. מאופיין בזמינות, שמירה על פרטיות ושליטה בתקציב, אך חשוף לגניבה ומוגבל ברכישות אונליין ובחוק.

צ'ק (המחאה)

מסמך נייר משפטי מחייב המהווה הוראה בכתב לבנק להעביר סכום מוגדר מחשבון הכותב לחשבון המקבל.

- **צ'ק אישי:** הוראה בכתב מבעל החשבון לבנק להעברת סכום מחשבונו. פירעונו תלוי באמון ובכיסוי מספיק בחשבון.
- **צ'ק בנקאי:** צ'ק שהבנק עצמו מנפיק וחותם עליו לאחר ששריין את הכסף מראש, ולכן הוא בטוח כמעט כמו מזומן.

כרטיס חיוב (דביט)

כרטיס מגנטי המאפשר תשלום או משיכה מיידית של כספים מתוך היתרה הקיימת בחשבון העובר-ושב (עו"ש). אם אין יתרה מספקת - העסקה נדחית.

כרטיס אשראי

מנגנון פיננסי המהווה הלוואה קצרת מועד מחברת האשראי או הבנק, שבה החיוב יורד במועד קבוע מראש. מאפשר פריסת תשלומים, הגנת צרכן והטבות, אך תופס מראש מסגרת אשראי בחשבון.

העברה בנקאית

הוראה לבנק להעביר יתרת כספים מחשבון אחד לחשבון אחר. כוללת העברה רגילה (האורכת כיום עסקים וניתנת לעיכוב/ביטול במקרים מסוימים), העברת זהב/RTGS (העברה מיידיה, סופית ובלתי הפיכה בזמן אמת) והוראת קבע (אישור מראש למשיכת סכומים במועדים קבועים).

אמצעי תשלום דיגיטליים

- מערכות טכנולוגיות המאפשרות העברת כספים ותשלומים ללא כלי פיזי. כוללות:
 - **אפליקציות תשלום (Bit, PayBox):** העברת יתרה ישירה מאדם לאדם לפי מספר טלפון וניהול קופות קבוצתיות.
 - **ארנקים דיגיטליים (Apple Pay, Google Wallet):** מעטפת טכנולוגית המאחסנת כרטיסים פיזיים ומאפשרת תשלום ב"טאץ'" באמצעות טכנולוגיית NFC ואבטחה ביומטרית.

מטבעות דיגיטליים (קריפטו)

- קריפטו: מטבע מבוזר המבוסס על קוד מתמטי (בלוקצ'יין) ללא תיווך בנק מרכזי או מדינה. מאפשר העברות גלובליות, אך מתאפיין בתנודתיות קיצונית, היעדר הגנת צרכן וסיכוני אבטחה.
- שקל דיגיטלי: מטבע דיגיטלי שמתוכנן על ידי בנק ישראל (CBDC) כחלופה דיגיטלית יציבה, בטוחה ומדינתית למזומן, הצפויה לפעול גם במצב "אופליין" (ללא אינטרנט).

אמצעי תשלום מסחריים (תווי קנייה ושוברי מתנה)

כרטיסים נטענים או שוברים דיגיטליים המונפקים על ידי חברות פרטיות (כמו BuyMe או תו הזהב) לרכישה ברשתות שבהסדר. מוגבלים בזמן ובמבצעים, וחשופים לסיכון קריסה של החברה המנפיקה.

היבטים פסיכולוגיים וסוציולוגיים של הכסף

כאב התשלום

מונח מתחום הכלכלה ההתנהגותית המתאר את הרתיעה והחיכוך הפסיכולוגי שנוצרים בעת פרידה פיזית משטרות ומטבעות. במעבר לאמצעי תשלום דיגיטליים ומופשטים, תחושה זו נחלשת מאוד, מה שמעלה את הסיכון לבזבז יתר.

רצון מול צורך

הבחנה בין מוצר חיוניים לקיום ולתפקוד (צורך) לבין מוצר המשפר את ההרגשה, המעמד או נובע מדחף רגעי (רצון). הממשקים הדיגיטליים והזמינות המיידית מטשטשים גבול זה ומעודדים רכישות אימפולסביות.

מטען תרבותי (ומטען אישי)

ה"תיק הבלתי נראה" של חוויות העבר, ההיסטוריה המשפחתית, התרבותית והסביבה הכלכלית שבה גדל האדם (כמו תחושת מחסור או שפע). מטען זה משפיע באופן לא מודע על יחסו לכסף, על רמת החרדה הכלכלית שלו ועל דפוסי ההוצאות והחיסכון שלו.